

523

CARTILE
SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE PERIODICA
pentru
TREBUINTIELE POPORULUI ROMANU.

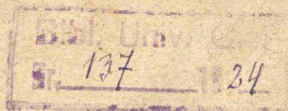
Destéptá-te Romane !
A. Muresianu.

BCU Cluj Central University Library Cluj

Cursulu I. — Anulu 1876.

REDACTORIU RESPUNDIETORIU :
Pop'a NICULAE F. NEGRUTIU.

COLABORATORIU PRIMARIU :
TEODORU PETRISIORU,
profesoriu gimnasialu.

CLUSIU,
TIPOGRAFI'A EREDILORU LUI J. GÁMÁN.
1876.

373836

INTRU
ETERNA AMENTIRE

BRAVULUI LUPTATORIU

PENTRU

LIBERTATE si NEATERNARE NATIONALA:

A. V. RAMU J. ANCU

BCU Cluj / SUPR'ANUMITU Library Cluj

REGELE MUNTILORUI

Satenii romani recunoscători.

CUPRINSULU

scrierei periodice

„CARTILE SATEANULUI ROMANU“

CURSULU I. — ANULU 1876.

Faci'a.

I. Inceputulu si istori'a Romaniloru — tractatu in forma de dialogu pentru poporulu romanu —	4, 18, 34, 52, 66, 82, 98, 114, 130, 146, 162, 178.
II—IV. Cuvente sincere indreptate catra sateanulu romanu	
a) la inceputulu acestei intreprinderi	1.
b) la introducerea noueloru mesuri	30.
c) la Pasci	49.
V. Despre cauzele seracei poporulu romanu, urmarile ei si incercarea de a le delaturá	12, 25.
VI. Tieranulu romanu in venitoriu	43, 59, 73.
VII. Despre superstitiuni (dialogu intre 'prunci de scóla)	153.
VIII—XII. Economia. a) Plugulu schimbatoriu	119.
b) Folósale travalicului si aplicarea lui	122.
c) Capiarea oiloru	136.
d) Tractarea gunoiului de grajdu	168.
e) Alegerea viteloru de prasila	174.
XIII—XIV. Medicina. a) Medicine (leacuri) de casa in contr'a: frigureloru, inflamatiunei, (apringerei) ochiloru, nathei (trócnei), ríiei, sgârciuriloru de fóle	78, 79.
b) Dorerea capului. (Feliurile si leacurile ei	92, 110.
XV—XXXII. Poesii. Unu resunetu (Destéptà-te Romane!)	2.
„ Hor'a únirei	17.
„ Limb'a romanésca	33.
„ Mirés'a lui Traianu	50.
„ 3/15 Maiu 1848	65.
„ Romanulu	72.
„ Patri'a Romana	81.
„ Patri'a si Mam'a	97.
„ Intrig'a si facerea de pace	106.
„ Trecutul, Presentulu si Venitoriulu	113.
„ Romanc'a	119.
„ Ce-'ti dorescu eu tfe dulce Romanía!	129.
„ Romanulu	135.
„ Catra poporulu Romanu	145.

Poesii. Predicari de tempu din calindariulu	
babeloru	159.
„ Copil'a romana	161.
„ Dóue flori	168.
„ Oftatulu tieranului	177.
XXXIII — XLIV. Insemnari folositorie. Pentru scutirea graului de tetiune. La mulgerea vaciloru. — Dulceti'a crumpeniloru. Maiulu gansceloru	76.
Scutirea de vermi a sementiei de pepeni. Unsórea cea mai buna pentru ungerea calciuneloru. Scutirea de rugina a unelteloru de fieru si de otielu. Diregerea untului stricatu	77.
Gatirea sapunului de casa. Ouele próspete si ouele vechi. Urmare la fetarea vaciloru	107.
Curattirea peteloru de vinu rosíu. Folosulu sodei. Economia in nutrirea cáiloru	108.
Pentru apetitul viteloru de jugu. Bonetatea laptelui de vaca. Urmarea cu animalele de casa in tempu de bóle lipiciose. Cultivarea crumpe-neloru	109.
Unu midiu locu bunu in contr'a ríiei. In contr'a viermiloru. In contr'a sangerarei	125.
Anim'a rea la vitele cornute	126.
Dorerea de gura si de petióre la porci	127.
Pastrarea struguriloru, nuciloru si pruneloru preste iérna	159.
De insemnatu la mutarea in casa de nou zidita. Lécuri in contr'a cufurelei viteloru. Vindecarea tusei si a bólei de plumani la oi. Urmare la tóte boatele porciloru	176.
Cum se póte bene uscá otav'a	191.
Cum se limpediesce vinulu turbure? Cum potemu intari vinulu slabitu? Cum diregemu vinulu de e muceditu? Cum indreptamu vinulu stricatu? Petroleulu cá medicina	192.
XLV. Bumbusc'a (naratiune — povestire)	140.
XLVI. Maiestri'a de a te inavutí	188.
XLVII. Adeveruri si invetiaturi	32, 64, 80.
	96, 112, 128, 144, 160, 176, 192.

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

Scriere periodica
pentru trebuintiele poporului romanu.

Déscepta-te Romane!

Gherl'a, la anulu nou 1876.

Benecuventatu se fii Satene romane, mucenicu santu alu unei patrie multu cercetate si bantuite!

Muncindu-te din partea celoru-ce stapanéu acésta tiéra ti-ai castigatu-o ace'a de patria scumpa si multu pretiuita, — muncindu-te din partea celoru-ce rînjéu dentii asupr'a ei pentru de a-o sfasiá si impartí între densii o-ai domnitu-o, — si totu muncindu-te in brasd'a domnului fora de sufletu ti-ai castigatu si mancatu in ea pana de tóte dílele si totu muncindu-te ti-o-ai liberátu-o din catusiele sclavéi : se cuvene dara cà acum, dupa-ce a-i trecutu prin atâtea focuri a mucenicéi, se te descepti din amortié'l'a intru care ai cadiutu prin ispitele grele ce ti-au ale-siuitu starea, limb'a si viéti'a, si la lumin'a scientiei se purcedi pre calea marirei strabune cà-ci mari au fostu strabunii tei, mari mosii si parentii tei si totu mare trebue se fii si tu, déca nu vo-iesci a trage asupr'a-ti blastemulu acelu suflète fericite si pré-marite.

Strabunii tei ti-au datu o patria avuta si multu pismuita, mosii tei ti-o-au aperatu de Varvarii ce-o inundara, parentii tei ti-o-au mantuitu din jugulu sclavéi si ti-au datu dereptu mostenire unu pamentu udatu si ingrasiatu cu santu sangele loru, care 'ti striga cu taría, cá se pastrezi acésta mosía, rescumperata cu

scumpu sangele parentiloru si mosiloru tei, pentru fii si nepotii tei.

Jud'a necredientiosulu inse blastematu de Domnedieu cá se nu-si afele locu de asiedimentare si-a pusu ochii pre mosi'a-ti benecuentata, elu voiesce a cuprînde aceste locuri santite cu sangele a dieci de mii de Romani — Strabuni, mosi si parenti ai tei — si a te lasá pre tene cá se iei sôrtea jidovului ratecitoriu, se alergi din satu in satu, din tiéra in tiéra si se nu affi unde-ti plecá capulu.

Voi-vei inse, cá in loculu jugului domnescu, din care abie te-a scosu sangele a patrudieci mii de parenti si frati ai tei, se te bagi acum prin nesocotenti'a ta in jugulu jidovescu multu mai spurcatu si mai greu? Voi-vei a preschimbá judecat'a Domnului si a luá lumea in capu, tu sermane sateanu multu muncitu in loculu jidovului pre dreptulu osenditu la sôrtea ucigasiului Cainu.

Descépta-te frate Romane, drepte stapène a acestei Patria; si te invétia : BCU Cluj / Central University Library Cluj

a benecuentá tierin'a strabuniloru, mosiloru si parentiloru tei si a calcá si tu cu intréga cas'a ta, in urmele loru ;

a-ti pastrá si cultivá mosi'a ta, cá ace'a intréga si nescirbata se o lasi fiiloru si nepotiloru tei ;

a-ti cumpeni cheltuelile dupa venitele tale, si in câtu aceste nu-ti ajungu pentru acoperirea celor'a, a cercá nóue isvóre de venite ;

a-ti cunosce drepturile si detorentiele tale, pentru cá se scii a te folosí de celea si a le impleni ace-
stea ; -- si preste totu :

Invétia ce trebuie se fii o; Romane vitia dreésca!

Unu Resunetu.

— 1848 —

X Descépta-te Romane! din somnulu celu de mórte,
In care te-aduncira barbarii de tirani!
Acum, ori neci odata, croesce-ti alta sôrte,
La care se se'chine si crudii tei dusimani!

Acum, ori neci odata, se dămu dovedi la lume,
 Ca 'n aste mani mai curge unu sange de Romanu,
 Si ca 'ntr'a năstre piepturi pastramu cu fala-unu nume
 Triumfatoriu in lupte, unu nume de Traianu!

Inaltă-ti lat'a frunte, si cauta 'n giuru de tene,
 Cum stău cá bradi in munte voinici sute de mfi; —
 Unu viersu ei mai ascépta si saru cá lupi-'n stâne,
 Betrani, barbati, juni, teneri, din munti si din campii!

Priviti maretie umbre Michaiu, Stefanu, Corvine
 Roman'a natiune, ai vostrii stranepoti,
 Cu braciale armate, cu foculu vostru-'n vine,
 „Viétia-'n libertate, ori mórte“ — striga toti!

Pre Voi ve nimicira a pismei reutate
 Si órb'a neunire, la Milcovu si Carpati!
 Dar' noi, petrunchi la sufletu de sant'a libertate,
 Jurămu, ca vomu dá man'a, se fimu pururea frati!

O mama veduvita dela Mihaiu celu Mare,
 Pretende dela fii-si adi mana de-ajutoriu,
 Si blastema cu lacrimi in ochi pre ori-si-care,
 In ast'feliu de periculu se-ar' face vendietoriu!

De fulgere se péra, de tresnetu si puciósa,
 Ori-care se-ar' retrage din gloriosulu locu
 Candu Patri'a seau mam'a, cu anima doiósa,
 Va cere, cá se trecemu prin sabia si focu!

N'-ajunse jataganulu barbarei Semi-Lune,
 Alu carui plagi fatale si adi le mai semtămu
 Acum se vîra Cnut'a in vetrele strabune,
 Dar' martoru ni e Domnulu, cá vii nu o primimu!

N'-ajunse despotismulu cu 'ntrég'a lui orbía,
 Alu cărui jugu din seculi cá vitele 'lu portămu
 Acum se-'ncerca erudii, in orb'a loru trufia,
 Se ne rapésca Limb'a, dar' morti numai o dămu!

Romani din patru anghiuri, acum ori neci odata
Uniti-ve in cugetu, uniti-ve-'n semtîri!
Strigati in lumea larga, ca Dunarea-a-i furata,
Prin intriga si sila, viclene uneltiri!

Preoti cu crucea-'n frunte! ca-ci o'stea e crestina,
De vis'a-i libertate si scopulu e pre-santu,
Murimu mai bene-'n lupta, cu gloria deplina,
Decatu se fimu sclavi erasi in vechiulu nostru pamentu!

Andrei Muresianu.

Inceputulu si istori'a Romaniloru.

(Tractatu pentru poporul nostru in forma de dialogu.)

Stimate Domnule Redactoru! Cetindu incunoșcintiarea Domniei Tale despre propusulu de a dá in man'a poporului nostru unele Càrti, intocmite pentru tóte trebuintiele aceluia, fórté m'am bucuratu vediendu, ca prin acésta liai asupr'a-ti un'a misiune, despre care vorbescu literatii nostrii de multu, — tare de multu. — Si precandu venu a-ti gratulá din adenculu animei mele pentru zelulu adoperatu nationalu alu D-Tale, — 'mi liau libertate a te rogá se primesci in colónele aceluor càrti poporarie, cari suntu menite se puna basea la un'a biblioteca poporaria si urmatoriulu Tractatu istoricu despre „Inceputulu si intregu trecutul Romaniloru.“ — Cá se-lu potu face mai intielegibilu am aflatu de bene a-lu deduce in forma de dialogu, punendu de persóne pre preotulu romanu si unu tieranu, care a invetiatu pucintica carte. Numele tieranului se fia Jo an u

Sér'a I.

Jo an u. Buna sér'a Domnule Parente! Me rogu frumosu se nu iei nume de reu, ca am cutezatu a veni la Domni'a Ta acum'a sér'a; sciu eu, ca nu s'ar' tocmai cuveni, dar vedi Domnule Parente, serile suntu lungi si omulu se uresce a siedé totu acasa.

Preotulu. O! bade Joané, nu face nemicu, fórté bene 'mi pare, ca ai venitu la noi, ca, dio bene dîci: serile suntu lungi si trecu tare cu anevóie, mai alesu nóue saténiloru. Dar' alt'cum

ce veste mai este prin satu, ne dadù Domnedieu si ninsóre dupa atât'a serinu si inghetû.

J o a n u. Lauda Domnului din ceriuri, care tôte cele le indreptéza spre benele si folosulu nostru — a ómeniloru celoru peccatosi, dio Domnule Parente, bene a mai intocmitu Domnedieu tôte lucrurele din lume. Iérn'a odihnescu tôte cá se-si adune poteri pentru a rodí in vér'a venitória; dár' apoi càtu de bene este si ace'a cà iérn'a, candu omulu nu are asié multu de lucru, nopțile suntu fôrte lungi si 'si petrece mai multu tempulu in somnu si nu pustiesce atât'a mancare.

P r e o t u l u. Bade Joane! Domni'a Ta vorbesci cá unu omu intieptu, dara én uita-te : ai dîsu, cà ómenii iérn'a nu au asié multu lueru cá vér'a; ast'a, bade Joane, e numai una ratecire a ómeniloru, numai s'au pomenitu — asié dara este o datena fôrte rea, cà-ci omulu totu-dé-un'a are si trebue se-si faca de lucru, si crede-me, bade Joane, cà atunce ar' fí bene, atunci aru fí Romanulu fericitu, candu aru precepe ast'a si ar' lucrá iérn'a tocmai asié cá si vér'a, atunci nu ai audí de atat'a seracia! Ómenii nostrii, bade Joane, nu vedu cate lucruri aru poté duce in deplenire si iérn'a, én uita-te numai la alte némuri; ele se mai cuprendu cate cu cev'a, d. e. impletescu palaríc de paie, facu cosierci, fuse, linguri, lucra cu papura si altele multe, din cari castiga bani benisioru, asié catu celu pucinu lipsele de tôte dîlele si-le acoperu. Numai noi suntemu atat'a de nepasatori, pare cà nu ne tragemu dela poporulu, care a fostu mai invetiatu, mai avutu si mai poternicu in lume.

J o a n u. Oh! tocmai bene, Domnule parente, cà aduse-si inainte acésta, adeca : cà ne tragemu dela unu poporu mare si tare! Eu de multu totu am doritu si am cugetatu se me rogu de Domni'a Ta cá se-mi povestesci inceputulu si trecutulu némului nostru, cà eu inca am invetiatu la carte, dar' numai pucinu, si apoi si pucinulu acest'a l'am petrecutu in scoli

unguresci si in acele nece una grigia nu punu pre acea : ce e romanescu. Cu tóte acestea eu tare asiu dorí a scí câtu de pre largu cea-ce s'a intemplat cu stramosii nostri, cà, dio ! Domnule parente 'ti spunu dreptu cà-mi e mai mare rusínea déca eu , care ori-cum am amblatu pucinu la scóla, me intalnescu cu ómeni de limba straina, cari incependu a vorbí despre intemplantarile némului lor, — si me uitu numai cu gele la ei, cà-ci nu potiu se le povestescu si eu despre a natiei mele. Si eu asié credu , Domnule parente, cà e o mare rusíne pentru omu : a nu scí istori'a némului seu.

Preotulu. Bene díci, bade Joane ! Tocmai asié este ! — Omulu, care nu-si scíe trecutul natiei sale , acel'a nu póte se aiba inchipuire de puterea, carea jace in elu in tempulu de facia, si nesciendu acésta e fricosu si la tóta sdranti'a de venitura se comanacesce ; déca nu scíe cene au fostu stramosii lui — nu semtiesce in sene nece unu picu de fala romanésca ; ace'a fala, care 'lu face cá se nu se plece la toti petecarii cu cas'a si més'a in spate ; si care nu scíe acésta, neci la venitoriu nu póte cugetá, si déca i vorbesce cenev'a despre venitoriu, apoi 'lu audí dícundu-ti : „noi suntemu seraci, noi suntemu neinvetiati — nu potemu face nemic'a“ ! Vedi bade Joane, pana unde duce pre omu nescienti'a istoriei némului seu , 'lu despóia de tóta sperarea unui venitoriu mare si stralucitu ! Numai acel'a omu póte fí curagiosu, numai acel'a póte fí mandru cu numele seu , care scíe ce ómeni au fostu stramosii lui, numai ! ca-ci acel'a vediendu faptele marétie ale barbatiloru curagiosi, vediendu alipirea cea mare catra limb'a si némulu seu , vediendu omeni, cari au fostu gat'a a suferí ori-si-ce pentru benele natiunei, — tóte acestea, dícu, vediendu-le — se aprende in anim'a lui un'a iubire catra totu ce e romanescu, capeta una fala nationala, si cu fruntea deschisa se duce ori si unde dicundu : „eu sum Romanu, nepotu de dieu ; sum Ro-

manu, si cá Romanu sum falosu cu acestu nume, sum falosu : cà stramosii mei au domnitu candu-va lumea.

Joan u. Oh! Domnedieu 'ti dé sanetate Domnule parente, cà frumosu mai vorbesci, te-asiu ascultá noptile intregi flamendu sí sètosu, cà asié de multu 'mi place a scí istori'a némului meu, inse Domnule, va fí si cá m' tardíu si eu nu asiu vré se-ti fíu spre greutate; 'ti multiamescu de primirea cea buna; acum'a me voi duce acasa, dar' credu, cà vei avé Domni'a Ta bunetate a-mi spune tóte intemplanile némului nostru pre róndu. Scíu eu, cà dio! acea va fí cá m' lunga, dar' Domnule, si serile iernei sunt multe si lungi si asié in vorbe voru trece mai curéndu.

Preotulu. Eu bade Joane, sum gat'a cu tóta placerea a spune inceputulu si istori'a natiunei nóstre romane, si tare m'asiu bucurá déca ai aduce inca cu Domni'a Ta si alti cunoscuti de a-i Domniei-tale, cá asié cu tempulu toti se sciti : cene au fostu Romanulu in trecutu, cene este elu acumu si ce trebue se fía in venitoriu!

Sér'a II.

(Badea Joanu aduce cu sene si trei cunoscuti.)

Joan u. Buna sér'a Domnule parente!

Preotulu. Bene Ve-a adusu Domnedieu Iubitii mei! Vedi bade Joane, ai facutu tare bene, cà ai adusu si pre domnia-loru impreuna cá se asculte celea, ce am dísu cà voi duce despre nati'a nóstra romanésca! — Dá Ve rogu numai apoi, cá celea-ce le ve-ti audí dela mene se nu intardiati a le spune si altor'a, cá asié toti se sciti trecutul celu mare si frumosu alu némului nostru romanescu!

Joan u. Oh! Cum se nu le spunemu Domnule!

Preotulu. Ascultati dara :

Erá in vechime de multu, tare de multu, inainte de nascerea Domnului nostru Isusu Christosu cu 1200 de ani, seau inainte

de dîlele nóstre cu 3000 de ani, — una cetate (orasii) mare, puternica, frumósá si vestita in tóta lumea, cu numele Troj'a. Domnitoriulu din cetatea acésta se-a incurcatu in lupta si bataia dusimanósá cu Grecii. Trebuie se sciti, Iubitii mei, cà Grecii pre acelea tempuri eráu unu poporu, ce ne póte serví si nóue de oglinda. Erá micu in sene, inse vestitu prin invetiatura si poternicu prin moravurile cele bune! Intru atát'a 'si iubé acestu poporu limb'a, legea si patri'a sa, incatu pentru acestea — ori-si-care erá gata a-si jertfi tóte — pana si sangele din vine! A fostu micu, cum dîcu, poporulu grecescu, dara a avutu una anima tare cá de leu si tienéu unii cu altii mai bene decatu multi frati dulci de acumu; si vedeti, déca au tienutu tare la olalta — nu a fostu dusimanu atátu de poternicu, care se-i póta invinge (biruí). Nu, dragii mei, cà acel'a care se lupta pentru patri'a sa din anima curata catra tóte rudeniile sale, acela cauta se invinga, cauta se faca minuni, pre acela si Domnedieu inca-lu ajuta.

Ce dîceti domnia-vóstra la acésta? Vedeti, cà in tempurile cele atatu de departate de noi ómenii mai tare tienéu unii cu altii, mai tare-si iubéu limb'a, legea, patri'a, datenele si moravurile sale, decátu cum o facemu noi astadi. Asié dara cà astadi ne-amu inghití unii pre altii, Eu de acea ve povestescu cá se invetiati a ve face asemenea iubitori de totu ce este romanescu, precum au iubitu Grecii totu ce a fostu grecescu, numai asié ne voru pomení si pre noi preste 1000 de ani; éra de nu, candu ne voru inmormentá corpulu, ni se va inmormentá si numele, si neme nu ne va mai pomení. Cea ce audirati despre Greci e numai un'a, veti audí in decursulu istorisirei multe, fórte multe fapte de acelea, din cari trebuie se invetiati multu, fórte multu!

Asié dara dîseiu, cà cetatea acea vestita — Troj'a — se-a

amestecatu in resboiu cu poporul acelu harnicu, cu Grecii. Batali'a a tîenutu 10 ani inchieti, pentru-cà pre temporele acelea nu eráu puscii si pulvere, éra cetatea erá incungiurata cu ziduri fórté gróse.

Dupa 10 ani inca numai cu insielatiunea o-au potutu cuprende. Dupa-ce au potutu intrá Grecii in ea, ve poteti inchipuí cu ce manía se-au apucatu de stricare si de derimare. Destulu atat'a cà cetatea tóta se-a prefacutu in cenusia.

Din acelu periclu a scapatu cene a potutu; intre acestia a fostu si barbatulu Enea, pre care 'lu potemu numí cu totu dreptulu parentele nostru. Parentele nostru, pentru-cà dupa-ce a scapatu din Troj'a, se-a pusu pre mare, lasandu-se in man'a sórtei se-lu duca unde va voí.

Dupa mai multe necasuri ce le-a suferitu pre mare, sórtea lu-a condusu intru-o tierisióra, care se numé Latiú. In acésta tiéra erá unu imperatu cu numele Latinus, acest'a avé o féta cu numele Lavini'a. Barbatulu nostru, Enea, adusu aci de sórte, luà in casatoria fét'a imperatului. Enea a fostu omu cu mente si fórté intieleptu, si a sciutu castigá placerea, iubirea si anim'a tuturoru locuitoriloru din acea tiéra : asié, catu dupa mórtea socru-so cu totii se-au invoitu, se le fia imperatu, — dar' apoi si elu inca totu intru acca se-a nesuitu, cá se faca bene pentru poporul seu. Éca Iubitii mei! cum se ingrigiesce Domnedieu de omulu bunu, blandu si cu frie'a lui Domnedieu!

Fetiorii, nepotii, si nepoti de nepoti de-alui Enea au domnitu nnulu dupa altulu in tempu de 400 de ani.

(Preotulu ése afora; badea Joanu se adreséza catra consociei sei dîcúndu : nó vedeti, cà pecatulu celu mai mare 'lu face omulu atunci, candu nu-si dà copíii la scóla. Noi nu scimu nemica despre inceputulu, trecutulu némului nostru; noi, cari nu-amu amblatu la scóla, nu potemu merge mai departe inde-reptu decátu pana la tata, seau celu multu pana la mosiu; éra

celu-ce scie carte se póte duce indereptu cu trei pana in patru mii de ani.)

Preotulu. Asié dara, iubittii mei, acole am fostu lasatu, ca urmatorii lui Enea au domnitu 400 de ani. Celu mai din urma din acesti'a a fostu imperatulu Proc'a. Acest'a avé doi fetiori, pre Numitoriu si pre Amuliu. Acesti'a dupa mórtea tatalui lor au inceputu a se certá pentru imperatia. Dein cért'a acésta a esitu acea cà Amuliu lipsindu pre fratele seu de imperatia, a domnitu numai elu singuru. Numitoru mai avé unu fetioru si o féta. Imperatulu erá tare fricosu, si-si temé domní'a si de frundia si de érba, prin urmare si de fetiorulu si fét'a lui Numitoru, nepotii sei; deci cá se scape de acésta frica, pre fetiorulu-a omoritu, éra pre féta o-a facutu calugaritia (vesta) pentru-cá se nu se póta maritá si nasce fii.

Inse precandu se leganá Amuliu in credenti'a, ca a scapatu de toti aceli'a, cari i-aru poté rapí tronulu : i-i vene vestea, cà calugariti'a, pre carea o chiamá Rea Silvi'a, a nascutu doi fii pre Romulus si Remus.

Cercandu imperatulu dupa acea, cà : cum se-a potutu intemplá acést'a : a aflatu, cà Ddieulu batalíei o-a daruitu cu ei. — Dupa aceste imperatulu se cugeta multu, cà ce se faca cu copíii, si in urma hotaresce cá : copíii se se arunce in apa. Cum a dîsu, asié se-a facutu, si copíi punendu-se intru unu secriesiu de papura fura aruncati in apa. Dara dieulu batalíei si ací le-a portatu de grigia. Ca-ci secriesiulu se-a opritu in ceva tufa, si acumu cá se nu piéra de fóme, dieulu batalíei — Marte — a tramisu o lupóie cá se-i lapteze, si lupói'a i-a si laptatu mai multu tempu, pana in urma a datu preste copíi unu pecurariu, cu numele Faustulu. Acest'a vediendu pre copíi a fi frumosi i-i duse acasa si-i dede muierei sale cá se-i crésca; muierea lui, pre care o chiamá Acc'a-Laurentia, inca se-a bucuratu fórte tare, vediendu, cà

Domnedieu o-a daruitu cu doi copii asié de frumosi si de sanetosi si i-a crescutu cu tóta placerea.

Dupa-ce a crescutu copiii marisiori, Faustulu, pecurariulu i-a pusu la oi, cá se-i fía de ajutoriu. Copiii inca aretau unu curagiu mare si o indresnéla deosebita. Odata cum erau copii cu oile, au venitu in cërta pentru pasiune cu alti pecurari, si Remus se-a portatu barbatesce cu acei pastori, éra pastorii acelia erau chiaru a-i imperatului Amuliu, a unchiului loru.— Pastorii mergandu acasa, au povestitu imperatului ce li-se intempla la pasiune cu nisce fetiorandi, si imperatulu a lasatu cá se-i aduca la sene, cá se-i védia, si numai decatu i-a cunoscutu, pentru-cà tare bene semená cu mam'a loru Rea Silvia. Dara ca se se convinga si mai bene a chiamatu pre Faustulu si lu-a intrebatu despre copii, éra acestu-a a povestitu tóte dupa cum au fostu. Imperatulu se-a spariatu pucinu, dara acumu nu avé ce se faca, nu scié cum se líe copiii dela pastoriu; deci a trebuitu se le dé pace. Copiii mergandu acasa, dupa-ce au auditu si sciutu tóte, si-au castigatu soci deintre pastori si au nevalitu asupr'a imperatului Amuliu, lu-au datu diosu de pre tronu si au pusu pre Numitoriu, pre mosiu-seu.

Numitoru, cá imperatu, a chiamatu pre nepotii sei, Romulus si Remus la sene, i-a imbraciosiatu si a multiamitu lui Ddieu, cá i-a scapatu de mórte si le-a ajutat de au potutu invinge pre Amuliu, dusmanulu loru si alu lui. Dupa aceste le-a datu voia la nepoti, ca acolo, unde se-au mantuitu de mórte, se redice o cetate. Nepotii Romulu si Remu se-au folositu de acésta ocaziune, si preniendu la jugu unu tauru si o vaca, au cuprensu atat'a locu, câtu au potutu brasdá in o dí mare de véra.

Asié dara loculu de cetate érá incungiuratu asié dicundu cu siantiu; fratii acumu se-au disputatu cá ce nume se-i dé cetatiei, adeca dupa alu carui nume se se numésca, si nepotendu-se intielege, incredentiara totu lucrulu pre sórte, dicundu: dupa alu a-

celui nume se se numéscă cetatea, cărui-a i-se voru aretá mai multi vulturi. Lui Remus i-se aretara 6 vulturi, inse nu preste multu tempu lui Romulus i-se aretara 12 vulturi; deci cetatea capetara numele „R o m ' a“ dela Romulus.

Acésta cetate a crescutu, se-a intaritu asié, câtu a fostu cea mai vestita; dupa cum ve voiú spune de alta data; acuma inse fiendu tempulu căm inaintatu ve lasu se mergeti acasa, cu acelu adausu, se povestiti la mai multi cele ce a-ti auditu. Déca de alta data a-ti vení mai multi fórte bene mi-arú paré. Se mergeti cu Domnedieu; se ne vedemu in pace!

(va urmá.)

Teodoru Petrisioru,
profesoriu.

Despre cauzele seraciei poporului romanescu, urmarile ei si incercarea de a le delaturá. *)

E lucru adevéritu, că poporulu nostru e mai seracu astadi decatu inainte cu 26 de ani, si éra toti o scimu că inainte cu 26 ani 1—2—3 dile in septemana lucrá la domni si numai 1—2 lui, pentru-cà a trei'a ploá.

Ei, bene, cum se póte cá poporulu nostru candu lucrá numai 2—3 dile in septemana pentru sene si famili'a sa, se fía fostu mai avutu, cu stare mai de suferitu decatu astadi, candu e liberu, candu diu'a-nóptea póte lucrá numai pentru sene?

Prim'a si fundamental'a cauza a seraciei poporului nostru este nescienti'a, in contr'a carei-a e instituita asociatiunea transilvana si chiamata a portá resbelu. Ómenii nostrii, poporulu nostru

*) Dein Cuventulu Amicului poporului romanu Jo an u Axente Severu cetitu in adunarea „Asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cult. popor. rom.“ ti enute la Dev'a in 1874, — cu unele schimbari in cuvente.

nu scie castigá ; éra déca se afla cate unii cá cometii, cari castiga fora scientia, fora planu, acestia apoi nu scíu pastrá.

Cu ce se ocupa, cu ce se castiga poporul romanescu ?

Cea mai mare parte cu economía, unii cu economi'a de campu, altii cu economi'a de vite, éra altii si cu un'a si cu alta.

O alta parte , precum Secelenii, Resinarenii, Salistenii, Muntenii, se ocupa cu industri'a, cu fabricarea de tióle si panuri fórte frumóse, bracini, sínóre, ciubere, donitie etc. etc. Ei, bene, toti acelia, cari am avutu amana grâu, malaiu, ordiu, ovesu si alte producte romanesci — cu esceptiunea fabricatelor marginenesci — trebue se marturisimu, cà ele stáu cu multu inapoi'a celoru de alte limbi.

Caus'a e nescienti'a, pentru-cà romanulu nu cultiva asia de bene pamentulu cá sasulu si cá secuiulu. Caus'a e cà s'a inradecinatu de sene, séu prin vre-o apucatura vicléna credenti'a, cà pamentulu nu trebue se-lu ari afundu, cea-ce é dreptu, si trebue se-si aiba locu la sementia, la semenatu, pentru-ca sementi'a ce pica adencu in pamentu, se inadusiesce si putrediesce.

Nu e asia fratiloru, cei-ce ve invétia, se nu arati afundu, ve invétia a serací. Pamentulu dupa mene resufla cá si omulu, elu inse resufla numai catu petrunde plugulu nostru, incolo e mortu. Cu câtu voru ará mai adencu si mai desu unu pamentu inainte de semenatu, cu atat'a vá fí semenatur'a mai buna, si munc'a nóstra mai resplatita. Cei ce au amblatu prin Romani'a, voru fí vediutu cum romanii de acolo punu cate 6 si 8 boi la unu plugu, si ara pana in genunchi. Cei ce mai suntú dintre noi, cari au vediutu cum lucrá domnii inainte de 26 ani, chiar si astadi cari mai au mente si potere, nu facu ogoru decatu cu 4, 6 boi. Ei bene, de ce se nu faca si poporul nostru asemené? de ce se nu se asociedie cate doi trei la unu plugu, se are mai pucínu, dara se are bene, cá noi cesti mai betrani se mai vedemu stoguri

de grane si porumbarie pline, celu pucinu cum vedému inainte de 26 ani.

Vitele? Vai si éra vai! Nece in una parte a tieriloru locuite de romani cari tóte suntu dotate dela natura cu bune pasiuni, cu munti, ape, riuri si fontani, nu se facù pana aci incercarea de a le nobilitá, de a cresce vite mai mari, mai grele si mai frumoése.

Ap'a, Domniloru, care nu curge, se impute, si o natiune nepasatória, care nu inaintéza va devení atatu de seraca, in catu va ajunge de totu sclavita.

Industriantii, fabricantii romani de totu ramulu, voru prosperá numai déca se voru asociá 2, 3, 5, 10, si mai multi la unu locu si voru redicá fabricice, voru aduce machine, cari usiorédia lucrulu si suplinescu poterile omenesci, altu-feliu numai voru vegetá, si in urma i-si voru dá sufletulu in manile industriei asociate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A dóu'a causa a seraciei poporului romanu suntu referintiele lui intre sene. Prin acést'a intielegu iobagi'a de gradulu alu doilea, ce nu se sterse inca prin vre-o lege.

Cum voru fi fostu acestea facute inainte de 1848 nu sciu, presupunu ínse, cà fiendu starea poporului atunci mai buna, si ele trebue se fi fostu mai bune; astadi inse, Domniloru, acestea referintie suntu de nesuferitu. Vai de omulu care apuca pre man'a primariloru (judiloru); acesti amploiati neplatiti credu cà aru avé dreptu se despóia pre totu omulu de ce potu si de ce are la casa. Déca primarii nostrii séu ai celoru ce i-au pusu, aru fi ómeni onesti, ómeni iubitori de dreptate, romani buni, atunci poporulu nostru prelanga tóta greutatea dariloru statului, aru poté resuflá, se-ar poté miscá si lucrá mai cu folosu.

A trei'a causa a seraciei poporului nostru este nesmentitu aplecarea spre beuturi spirituóse si vestimente frumoése, adeca

luculu in beuturi si vestimente. Suntu serbatorile celé multe si bigoti'a nutrita de cleru, fora ca chiaru acest'a se pricépa, cà aceste ne ducu la seracia, ne ducu la perire nationale.

Mai suntu si alte cause multe ale miseriei si inapoiarei poporului nostru, intre cari eu mai insemnu aici lasarea : „lasa cà vomu face mane, lasa cà vomu merge alta-data ; lasa asia, cum au traitu parentii nostrii, vomu traí noi si copíii nostrii, si asiá lasa, lasa, la totu lucru — lasa scól'a, lasa biseric'a, lasa asociatiunea, lasa aratu, lasa seceratu, lasa caratu. . . . Unii ómeni vréu se dica, cà lasarea e sora cu lenea, si cà lasatoriu face cu alte cuvente lenevitoriu. Déca e asié, apoi acésta e cea mai mare, cea mai gré causa a seraciei poporului nostru — si noi suntemu chiamati a redicá tóte armele scientiei si poteriloru nóstre in contr'a ei. Nu intru lenea si lasarea, ci intru munc'a si sudórea faciei tale 'ti vei castigá pana ta.

Odata acesté cause ale seraciei poporului constatate, ertátíme se ve vorbescu cev'a despre urmarea, séu cum am dísu la inceputu, urmarile seraciei poporului romanescu.

Proverbiulu romanescu díce : „Omulu seracu e alu doilea dracu.“ Ati audítu Dvóstra acestu proverbiu ? Si déca asié, ati cugetatu Dvóstra câte lucruri rele e capace se faca unu alu doilea dracu ?

Hei domniloru, mare lucru si dorerosu este a discutá si a vré se spunemu, cate lucruri rele e in stare se faca unu alu doilea dracu. Eu nu le voiu insirá aici, cá se nu o patiescu cá acei spirituali (sufleterii) carii cu intrebarile celé multe si nerumegate ce le punu si facu celoru ce se marturisescu, invétia pre acestia a face pecate de cari nu sciá mai inainte neci de nume.

Unu lucru inse nu-lu potiu lasá nepomenitu, si acest'a e, cà omulu seracu se bucura si-i pare bene candu móre copilulu seu. Nemorirea lui venitoriulu natiunei ; omulu seracu alu doilea dracu. „Dómne multiamescu-ti cà l'ai luat ; bene a facutu Domnedieu

cà l'a luatu“ ; vorbe de acestea va fi auditu mai de multe ori fiacare dintre noi, si asia fiacare va fi convinsu, cà urmarile seraciei in cea din urma linia e perirea, stingerea natiunei romane de pre faci'a pamentului, cea ce nece unulu dintre noi, atatu cei de facia catu si cei numai de unu cugetu cu noi, nu o vré, nu o póte vré si protesta in contr'a-i.

A remasu se incercamu cum s'ar' poté delaturá causele miseriei ce aducu mórte natiunei. Si acestea dupa mene s'ar' poté asia : a) se ne indreptamu tóta luarea amente, se ne unimu tóte poterile spre redicarea si inaintarea economiei, se rogamu cu totii pre acei pucini elevi esíti din Prag'a, din cetatea betrana (Ovár, Altenberg) se nu faca cá theologii din seminarie, candu esu preste pragulu acelu seminárie, lasa tóta ss. dogmatica, pastoralá inapoi, si se apuca numai de plugu, forà cá se mai discute in vreo adunáre o asemine thema, se mai ié si altii folosu, déca nu, nu; ci cele ce le vediurà, si practisarà densii in acelé institute, se ni-le arate si nóue, se le scríe, predice, tiparésca si restiparésca in tóte coltiurile, in tóte folile, in tóte adunările, se-si ié dreptu devisa ace'a vorba latinésca : „navita de ventis, de bobus narrat arator.“ Josu cu politic'a, nu o scimu, nu o pricepemu, nu o potemu face, cà nu avem sutu de míi. Susu cu economi'a, in praxa cu teoriile ei ; se traiésca progresulu, acést'a se fia parol'a eleviloru nostrii, éra noi se-i ascultàmu si urmàmu, cum urmáu odenióra popórale pagane pre celi 2 apostoli ai lui Christu. Unii din on. Domni cari voru fi avendu si cetindu „Economulu“ redesu in Blasiu de prof. Stefanu Popu, 'si voru aduce amente, cà profesoriulu nostru intre alte multe recepte si invetiaturi ne-a recomandatu unu soiú de cartofi séu peré de pamentu garliróse. E bene, o. a. ; am facutu proba si ve asecuru pre onorea mea, cà la 10 juliu am avutu cartofi, din care dóue au trasu 1 puntu, cu gustu bunu si delicatu. Si déca toti romanii cati au campu, gradini si vini ar fi pusu acesti cartofi in pamenturile loru, câte milióne de fl. le-ar' fi remasu in casa si nu aru fi intratu in cas'a mârsiaviloru speculanti, cari iéu cu unulu si vendu cu trei pretiuri.

(va urmá.)